

DE VADER, DE ZOON EN DE NIEUWE

Jelle van der Toorn Vrijthoff: 'Naast de traditionele

● Jelle van der Toorn Vrijthoff moet toegeven dat de problemen bij Total Design hem wat koud op het dak zijn gevallen. Hij zegt al bij zijn komst vier jaar geleden de koerswijziging voor ogen te hebben gehad, maar de organisatorische moeilijkheden die daarmee gepaard gingen heeft hij onderschat.

'Er moest iets veranderen, zonder dat we de verworvenheden van het bureau overboord zouden zetten', resumeert Van der Toorn Vrijthoff met enige reserve. Liever had de man die de scepter gaat zwaaien over het creatief management van een afgeslankt bureau gewacht tot alle plannen definitief waren. Tot het bedrijf een nieuwe bezitstructuur had, de rust in eigen gelederen was weergekeerd en de achterklap weggestorven. Maar intussen lag de 'waarheid' over Total Design op straat; ontwerpers vertrokken met stille of iets luidere trom, de directie werd gewijzigd, belangrijke opdrachten gingen niet door of liepen uit op een teleurstelling. En, wat voor ieder een zichtbaar was, het bureau zocht amechtig naar een nieuw concept. De ironie wil dat juist een 'ouderwets' TD-produkt als het boek Industrie & Vormgeving (Daphne Duyvelshoff voor het Stedelijk Museum) bij de laatste Buchmesse in Frankfurt om zijn vormgeving werd bekroond.

'Het functionalisme à la Crowel, dat de eerste vijftien jaar van TD tot zeer goede produkten had geleid', schuifelt Van der Toorn op kousevoeten het mijnenveld binnen, 'is aan corrosie onderhevig gebleken. Van een cultuur die nog hoofdzakelijk op de overdracht van informatie via tekst was gebaseerd, zijn we naar een sterk visuele communicatie gegroeid. De vormgeving van Total Design heeft die ontwikkeling niet gevolgd. Wat aanvankelijk de juiste vorm op het juiste moment was, werd gaandeweg de juiste vorm op het verkeerde moment.

Er wordt nu van ons verwacht dat we dezelfde kwaliteit van die beginperiode ontwikkelen, naar de eisen van deze tijd. De communicatie moet visueler, persoonlijker en vooral recreatiever worden.'

Nieuwe structuur

In de nieuwe opzet vervalt het driekoppig management. Van der Toorn, één van de weinige stabiele factoren in de top van het bedrijf, krijgt het directoraat over de creatieve zaken. *'Crowel heeft die titel nooit gehad, maar in feite was dat wat hij deed: het overbrengen van een bepaalde visie op de projecten.'* Daarnaast zal een zakelijk manager (*'geen ontwerper, wel iemand met management ervaring in de communicatiewereld'*) de commerciële bedrijfsvoering in handen nemen. Voormalig directeur Ben Bos wordt op grond van zijn lange ervaring met het bedrijf een blijvende rol in het directieteam toebedacht.

De stichting Total Design krijgt nieuwe statuten en een andere taak. In het bestuur nemen geen werknemers meer zitting, zoals tot nog toe, maar externe leden. De stichting geeft certificaten uit, die door de werknemers gekocht kunnen worden. Stemrecht verwerven ze daarmee niet, maar wel het recht op een aandeel in de mogelijke winst van het bedrijf. Een ferme stap terug in de ver doorgevoerde medezeggenschap bij TD, maar Van der Toorn vermoedt dat het werken aan de eigen welvaart bij de diverse ontwerpers de werklust voldoende zal aanwakkeren. Aan de andere kant moet de nieuwe structuur een meer professionele bedrijfsvoering mogelijk maken.

De afdeling die zich door de jaren heen heeft bezig gehouden met produktontwikkeling is opgeheven. De samenvoeging van grafische en 3-dimensionale vormgeving, die nu juist in de fusie van bureaus BRS en Premsela Vonk en partners (zie Items nr. 21)

gestalte moet krijgen (met Gijs Bakker als opvolger voor Benno Premsela), heeft bij Total Design nooit een geloofwaardige omvang gekregen. En Van der Toorn Vrijthoff zag die mogelijkheid op korte termijn evenmin, *'Wij hebben er een streep onder gezet.'* Dat de concurrentie zich uitgerekend in die richting versterkt, vermag hem niet te verontrusten: *'Dat betekent dat ze op een andere markt mikken dan wij, daar is niets op tegen.'*

Total Design zal zich in samenwerking met het dochterbedrijf Media Design krachtiger dan voorheen gaan richten op de integratie van de traditionele grafische vormgeving en de nieuwe media. Een gebied waarop nogal wat koudwatervrees moet worden overwonnen, zeker bij collega ontwerpers. Jelle van der Toorn Vrijthoff springt daarentegen als een gehard zwemmer in het woelige water en spartelt vrolijk in het rond met termen als 'beeldschermcommunicatie', 'interactieve media', 'computergestuurde beeldplaten' en 'compact disc video'. Zo werkt TD op dit moment aan een gebarentaal-project voor de stichting van doven en slechthorenden. Zestienduizend verschillende gebaren moeten in beeld worden gebracht. Daarvoor wil men een CAD-programma maken, waarbij de karakteristieken van de verschillende gebaren door een computer worden gegenereerd in plaats van stuk voor stuk met de hand getekend. Naast leerboeken zal ook in de overdracht van de informatie de beeldplaat een belangrijk medium zijn. De laatdunkende reacties van ontwerpers buiten het bedrijf op dergelijke high tech ontwikkelingen vergelijkt hij met het verzet tegen het fotografisch zetten, enkele decennia geleden. *'Niemand in dit vak kan zich de luxe van scepsis permitteren. Met apparatengeilheid heeft dat niets te maken. Het gaat er om communicatie tot stand te brengen.'*

GEEST VAN TOTAL DESIGN

door Gert Staal

verworvenheden is een toegevoegde component gekomen: de vorm als recreatieve factor'

Recreatieve factor

Revolutionaire koerswijzigingen in de vormgeving van TD zijn niet te verwachten. *'De verstreckende avant-garde moet van individualisten komen. Het volume van dit bureau (na de herstructurering nog altijd dertig mensen van wie ruim twintig ontwerpers, red.) laat dat niet toe.'* Maar het stramien is niet langer heilig, zo werd al in het jubileumboek van Total Design duidelijk. *'Er is afstand genomen van vroegere ordeningsprincipes. Informatie werd nadrukkelijker vormgegeven en ook al zijn we de afgelopen periode niet al te veel naar buiten getreden met nieuwe projecten, her en der zie je dat naast de traditionele verworvenheden een toegevoegde component is gekomen: de vorm als recreatieve factor.'*

De traditie plengt, ondanks alle diplomatie in deze formulering, een traan. Van der Toorn Vrijthoff stapt nog eens in de voetsporen van Wim Crouwel, de stichter en het onbetwiste gezicht van het oude TD, en spreekt van affiniteit met diens uitgesproken visies. Het bureau dient zich te hoeden voor al te wispelturige reacties op veranderingen in de markt. Maar met het streven naar objectiviteit van zijn voorganger kan hij zich minder makkelijk verenigen: *'Ik probeer invloeden van buitenaf in mijn visie op vormgeving te verwerken, met een voorkeur voor het illustratieve. Ik geloof niet zo in objectiviteit.'*

Gert Dumbar wees in dit opzicht de Nederlandse grafische vormgevers de weg, al kan de nieuwe stadhouder van Total Design het niet laten ook bij dit fenomeen zijn bedenkingen te formuleren: *'Het is beslist een goeie richting, maar het dreigt te stagneren in oppervlakkige vormgeilheid en tumtumtypografie. Zoals teksten toegankelijk worden gemaakt met een kop, een lead en tusenkoppen, zo moet ook de grafische vormgeving trapsgewijs leiden naar steeds die-*

per liggende niveaus. Dan kan je niet bij de kop ophouden.' Om die werking te bereiken moeten alle ingrediënten goed zijn, waarbij de ontwerper zich als een redacteur opstelt. Helaas kent men in Nederland niet de specialiteit van een 'editorial designer', zoals in Engeland gebruikelijk, stelt Van der Toorn, *'want je kunt geen genoeg meer nemen met alleen een tekst als ruggegraat'*.

Als individu gekomen en vertrokken

De legendarische teams, volgens critici de definitieve rem op doorstroming binnen het bedrijf, blijven functioneren als voorheen, al zal hun aantal worden teruggebracht. De suggestie dat ze in de toekomst meer op smaakgebieden dan op toepassing van de verschillende disciplines gericht kunnen worden, wijst Van der Toorn van de hand. Hoewel de markt zo'n differentiatie misschien zou toelaten, levert de bezetting van het bureau nu eenmaal weinig mensen met een duidelijk individuele signatuur. De fundamentele (lees traditionele) tak is aanzienlijk sterker vertegenwoordigd. Als de beleidswijziging dan juist aanstuurt op een groter individualisme, een meer persoonlijke toon, is ook Van der Toorn toekomstige dilemma geschetst. Wie garandeert uiteindelijk dat nu wel lukt, wat destijds met het aantrekken van Anthon Beeke ook niet mogelijk bleek: namelijk de bevrijding uit het zelfgeschapen keurslijf? *'Beeke is als individu gekomen en als individu weer vertrokken, zonder enige zichtbare invloed op het vormgevingsbeleid,'* constateert de directeur en hij wijt dat aan de *'overall doorheen stralende invloed van Wim Crouwel'*.

Toch ligt met de integratie van de nieuwe media ook zijn stempel onmiskenbaar over het bedrijf. Vooral het onderwijs lijkt in eerste instantie geïnteresseerd in communicatie via het beeldscherm en op den duur mis-

schien de postorderbedrijven en de warenhuizen. Met enige moeite reproduceert hij zelfs een toepassing voor de musea. Compleet collecties, die nu door ruimtegebrek niet tentoongesteld kunnen worden, zouden via interactieve media (beeldschermen die de gebruiker stapsgewijs vragen stellen en antwoord geven) voor het publiek beschikbaar kunnen komen, compleet met animaties, live action en documentaire fragmenten.

Betekent dat ook dat TD de enigszins verloren gegane band met het museumwezen nieuw leven wil inblazen? *'Musea hebben gewoon behoefte aan variatie,'* zegt Van der Toorn. *'Je ziet dat Boymans en het Stedelijk met meerdere ontwerpers willen werken, en zo willen wij op onze beurt met de musea op een andere manier doorgaan.'* De uitstraling van zulke projecten naar andere opdrachtgevers is niet meer zo groot. Vrije kunst en toegepaste vormgeving, stelt hij, zijn duidelijk gescheiden geraakt. *'Met de professionalisering van het vak hangt samen dat de geloofwaardigheid van vormgeving nu bepaald wordt door de geloofwaardigheid van het produkt. Toegepaste vormgeving moet een gereedschap zijn in de handen van managers van allerlei pluimage. Het moet verkopen, als het bedoeld is om te verkopen.'*

Twijfelt Jelle van der Toorn achter die facade van zelfverzekerdheid soms niet aan de geldigheid van zijn keuze?

'Nee, ik ben er vrij behoorlijk van overtuigd, dat dit de goede richting is.'